

Blága Ágnes

A Madéfalvi Siculicidium mint az összmagyarság és a lokalitás ünnepe

A dolgozat témája

Dolgozatom egy olyan antropológiai vizsgálat, amelynek tárgyát a székely történelem jelentős eseményére, a Madéfalvi Veszedelemre emléket állító emlékmű képezi. A magyar kisebbségek történetének, identitásának aktuális kérdésköre a Pierre Nora-i értelemben vett emlékezethelyekre, a lieux de mémoire-okra tereli a figyelmet, ahol egy időben találkozik a múlt és emlékezet. A madéfalvi emlékmű is egy ehhez hasonló „lieu de mémoire”, amely nemcsak szimbolikus és rituális jellege, hanem a székelyföldi identitástudatban és mentális térszerveződésben betöltött központi szerepe miatt is az antropológiai vizsgálódás figyelmébe ajánlott.

Jelen dolgozat az emlékhely antropológiai szempontok szerinti elemzése, így olyan kulcselemeket tartalmaz mint a tér, idő, szimbólumhasználat, rituális jelleg, szereplők. Továbbá fokozott figyelmet kapnak az emlékmű köré szerveződő események. Célom megvizsgálni, hogy az emlékműállítás, valamint a megemlékezés gyakorlata milyen értelemben tekinthető szimbolikus térépítésnek, valamint hogy mennyiben támogat helyi identitás-építést. Mivel kisebbségi környezetben történik a fizikai tér megjelenése, a madéfalvi emlékmű az etnikai hovatartozás szimbólumának tekinthető. Fontos momentumnak tartom, hogy a szomszédos, de távolabbi települések lakosai is a falu azonosítására a „Madéfalva, ahol az az emlékmű van” kifejezést használják. Ez a tény megelőlegezhet egy olyan értelmezést, amely szerint az emlékmű és annak története meghatározó a madéfalviak identitását illetően, és hogy Madéfalva büszke is ezáltal biztosított státuszára. Az elemzés 2010-ben készült.

Módszertani eljárások

Az ünnepi gyakorlatnak, a ceremóniák elemzésének igen jelentős szakirodalmi háttere van, amely kiindulópontját képezi a jelen vizsgálat elméleti és módszertani vonatkozásainak. A helyszíni megfigyelés során nagymértékben alapoztam Bodó Julianna elemzéseire az ünnepek, valamint a szimbolikus térfoglalás kapcsán. Továbbá meg-

említeném Biró A. Zoltán, Oláh Sándor és Péter László elemzéseit, valamint Pierre Nora, A. Gergely András, Hofer Tamás, Hernádi Miklós tanulmányait.

A vizsgálatban alkalmazott módszert illetően a kvalitatív módot választottam, mivel a témát figyelembe véve ez bizonyult a legalkalmasabbnak. Ilyen értelemben alkalmaztam az antropológiai terepmunka módszerét, amelynek során résztvevő megfigyeléssel és többszintű adatgyűjtéssel helyi ünnepként vizsgáltam a Madéfalvi Siculicidium ünnepet.

Dolgozatom elsősorban a 2010-es ünnepség elemzésére épül, ugyanakkor felhasználtam előző évekből származó tapasztalataimat is.

A dokumentumelemzés módszerével elemeztem korábbi évek videófelvételeit, valamint megjelent újságcikkeket az ünnepségről. Ez nagymértékben segített megbizonyosodni több éves tapasztalataimról és megfigyeléseimről, de ugyanakkor hiteles képmása is volt az általam készített oral history-típusú interjúknak, valamint az informális beszélgetéseknek egyaránt. A dokumentumelemzés módszere segített rekonstruálni a számomra jól ismert ünnep eseményeinek forgatókönyvét.

Oral history-interjút kimondottan az ünnepi eseményben több éve aktív résztvételt vállaló személyekkel készítettem: a helyi pappal, az iskolaigazgatóval, egy tanárnővel, valamint az 1998–2004-es időszak polgármesterével. Továbbá a faluban két időse emberrel készítettem oral history-interjút, amelyekben nem az ünnepi esemény megszervezésének részletei kerülnek elmesélésre, hanem inkább az annak háttérében zajló történelmi események.

A Siculicidium ünnep, mint rituálé

A vizsgálat tárgyát képező, a kisebbségi helyzetben élő romániai magyarság egyik lokális csoportja, nemzeti és lokális szinten is azonosítható a Pierre Nora (Nora, 1999) által jelzett társadalmakkal, amelyek a történetiség szempontjából periférikus helyzetben vannak. Ezek olyan erős emlékezeti tőkével rendelkező etnikumok, amelyek a felgyorsult történelem következtében emlékezhelyek nélkül már nem tudják biztosítani a folyamatosság érzését. Az emlékezet és a történelem között az a különbség Nora szerint, hogy míg az előbbi időszerű és az örök jelenhez kötődő jelenség, addig az utóbbi problematikus rekonstrukciója olyan elmúlt dolgoknak, amelyek kiszorítják az emlékeket. Ezért van az, hogy az emlékezet és annak helyei inkább kötődnek a közösségekhez, megteremtve az örökkévalóság illúzióit. Az általam vizsgált ünnepség és az emlékmű, amelyhez kapcsolódik, egy magyar etnikai közösség csoportazonosító gesztusa, egy olyan emlékezetmegőrző cselekedet, amely évente megismétlődik, helyesítve ez által a spontán emlékezetet. Az általános antropológiai felfogás, valamint a társa-

dalomtudományi elemzések az ilyen periodikusan megismétlődő alkalmakat rituálénak tekintik, amely sok szempontból a ceremónia kifejezéssel azonosítható. (Coman, 2003)

Durkheim szerint a rítus kollektív reprezentációként egy adott társadalmi szerkezetet jelenít és erősít meg szimbolikusan. Az ezzel a nézetrel szembeni kutatások alapján Turner azt állítja, hogy a rítusok társadalmi igényként jelennek meg a bizonytalan időszakokban, és nem a társadalmi szerkezetek megerősítését, hanem éppen a megosztottságát szimbolizálják. Egy másik jellemzője a rituálénak, hogy közösségi tudatot alakít. (idézi Hofer, 1992)

A Madéfalvi Siculicidium ünnepe egy, a magyar nemzet szempontjából periférikus helyzetben levő közösség megemlékező ünnepe. Olyan etnikai kisebbségről van szó, amely társadalmi és politikai szempontból is bizonytalan helyzetben van. Nevezhetjük éppen ezért az ünnepet egy kollektív, szimbolikus cselekedetnek, amely a közösségi tudat kialakítását és megerősítését szolgálja. Mint rítus, képes felkelteni a résztvevőkben a közösségi összetartozás érzését, és további szimbolikus tárgyak, és cselekedetek révén felidéri a nemzeti egységet. Ebből kiindulva az emlékmű felállítása, de az általa szimbolizált történelmi eseményre való rendszeres megemlékezés is egy etnikai identitás megerősítését szolgáló gyakorlat.

Figyelembe véve azt a tényt, hogy a Siculicidium ünnepe első megrendezésére hosszú kihagyás után a rendszerváltás után, pontosabban 1991-ben került sor, elengedhetetlen megvizsgálni és értelmezni a Turner elméletével kapcsolatos találkozási pontokat. Van Gennep (Van Gennep, 2007) alapján Turner (Turner, 2002) egy olyan modellt dolgozott ki történelmi eseményekről, valamint a szimbolikus társadalmi cselekvésekről, amelyet kiválóan lehet alkalmazni az általam vizsgált rítus történelmi előzményeire is.

A továbbiakban Turner modellje alapján megkísérlem a Siculicidium emlékműhöz kapcsolódó történelmi esemény/ események modellezését a társadalmi dráma négy szakasza szerint.

Turner a hosszú időtartamú társadalmi konfrontációkat, kríziseket társadalmi drámának nevezte, amelynek lefolyásában négy szakaszt különített el: a törést, a mélyülő krízist, a helyreállító akciókat, valamint az újraintegrálást vagy a szakadás nyilvános elismerését. A szakaszok mindenike sajátos jellemzőkkel bír, beleértve a szimbólumokat, az értékrendszert, a kifejezési módot. (Hofer, 1992)

Úgy ahogy Hofer Tamás sem sorolta be ebbe a modellbe a magyar átmenet eseményeit, azaz március 15-ét, úgy számomra sem cél megtenni azt a vizsgált ünnephez kapcsolódó történelmi eseményekkel. Ebben az esetben bonyolultabb is lenne megtenni, ugyanis két évszázad eseményeit nem lehet egyetlen dráma kötött szakaszaiba

besorolni. Van azonban az eseményeknek egy bizonyos rendje, dinamikája, ami visszafordíthatatlan és meghatározza a következő események, helyzetek végkifejletét. Az 1764-es székely ellenállás, mint Turner-i értelemben vett *társadalmi dráma*, maradandó nyomot hagyott az emberekben nemcsak a gyászos végkifejlet miatt, hanem a cselekvési stratégiák kialakulását illetően is. Az elmondottakat alátámasztja egy következő történelmi esemény, az 1848-as szabadságharc, amelyre szintén a fellázadás és ellenállás eszköztárának használata volt jellemző. Egy olyan háborús konfliktusról, és ilyen értelemben társadalmi drámáról van szó, amely tovább mélyítette az Osztrák Magyar Monarchiával szembeni ellenállást.

Ha Turner modellje alapján tovább boncolgatjuk az eseményeket, az 1864–1914-es periódus a *helyreállító akciók* szakaszának tekinthető, tulajdonképpen a *kiegyezés szakaszának*, amikor ugyanis Erdély szerte infrastrukturális beruházások történtek. A Madéfalvi Siculicidium emlékmű szempontjából lényeges mozzanat, hogy ebben a periódusban, pontosabban 1891-ben kezdeményezték gyűjtést az emlékmű felállítására, amelynek ünnepélyes felavatása 1905-ben történt meg.

Az első világháború a kiegyezés szakaszának végét jelentette, ugyanakkor egy újabb krízist is, amely Erdély Romániához való csatolásával mélyült tovább, 1919-ben. A második világháború és a kommunizmus időszaka is csak tovább mélyített egy *általános krízist*, ami a Székelyföldi régióban található magyar etnikai kisebbséget illeti. A rendszerváltást illetően beszélhetünk *helyreállító akciókról*, amikor ugyanis a magyar etnikai kisebbségek számára lehetővé vált a magyar nemzethez való tartozás kifejezésének nyilvános gyakorlása. Beindult egy szimbolikus térfoglalásnak nevezhető gyakorlat, amely számos emlékmű felállítását eredményezte. Habár a Siculicidium emlékmű felállítása egy korábbi periódusban történt, a hozzá kapcsolódó megemlékezési gyakorlat ezt követően vált évente megismétlődő rituálévá. Turneri értelemben, a legelső ünnepség a *krízis felszínre hozását* jelentette, amikor az emberek még nehezen tudták kezelni azt a szokatlan helyzetet, hogy szabadon beszélhetnek 1764 eseményeiről. A rendszeres megismétlés által 2010-re már az *újraintegrálódás szakaszába* sorolnám, amelyre a szakadás nyilvános elismerése a jellemző. Ez utóbbi többnyire az ünnepi beszédekben, tárgyi és szóbeli szimbólumokban, valamint szimbolikus cselekvéssorokban fejeződik ki, melyeknek részletesebb elemzésére egy következő fejezetben kerül sor.

A helyi magyarság azáltal, hogy kijelölte az emlékmű terét, és a rendszerváltás utáni periódusban fenntartotta azt rendszeres megemlékezés által, szimbolikusan teret foglalt magának. Ez az eljárás ritualizáltnak tekinthető a szimbolikus cselekvéssorok miatt, amelyek nemcsak helyhez kötöttek, hanem az időbeliség szempontjából is szabályozva vannak. A hely rögzítése után a fenntartás közösségi jellegű viszonyulást jelent, amely alapját képezi az identitásépítő funkció kialakulásának. A nemzeti jelké-

pek (zászló, himnusz) rendszeres szerepeltetése, valamint a megemlékezés médiában való megjelenítése egy nemzeti, illetve nemzetiségi nyilvánosságban zajló interpretációs folyamatnak nevezhető, amelynek funkciója a térmegjelölés legitimizálása. (Bodó-Bíró, 1998)

Az elmondottak alapján a Siculicidium emlékműről jogosan állítható, hogy olyan emlékhely, ahol egy nemzeti és lokális értelemben is meghatározó eseményre történik rendszeres megemlékezés. Etnikai kisebbség csoportazonosító, emlékezetmegőrző rituáléjaként, identitás-meghatározó szerepe van.

Az ünnepség

A Madéfalvi Siculicidium emlékműnél 1991-től napjainkig január 7-én ünnepség szerveződik az 1764-ben történt Madéfalvi Siculicidiumra való megemlékezés céljából. A konkrét helyhez kötődő esemény a megemlékezésen kívül egy nemzeti/etnikai kisebbség csoportazonosító, öndefináló gesztusának funkcióját is ellátja.

Az ünnepségek videófelveteleit elemzve szembevetendő változás, hogy az egyházi hatalmak domináns szerepét mára már szinte teljes mértékben a politikai hatalmak vették át. Az 1991-es ünnepségen a környező falvak papjai mondanak ünnepi prédikációt, teljesen egyházi jellegűvé változtatva a megemlékezést. Ez valószínűleg annak is köszönhető, hogy érződött akkor még a kommunizmus időszakának korlátozásaiból adódó félelem, az emberek ekkor még nem mertek nyíltan beszélni sérelmeikről. Ehelyett inkább imádkozva hálát adtak Istennek a megemlékezésre való lehetőség miatt. Pár évig még az akkori polgármester jóvoltából szinte teljesen kiszorítódik a politikai elit, azonban 2000-től átveszi a dominanciát az ünnepség lebonyolításában. Ez többnyire egy politikai elitcserének tudható be, amely magába foglalja az ifjúság szerepének előtérbe helyezését a község ifjúsági szervezeteinek megalakulásával. Az ünnepség megszervezését többnyire ezek a szervezetek veszik át, karöltve a helyi közigazgatással.

Az ezt megelőző periódusban az ünnepség többnyire kulturális és vallási jellegű volt. 1996-tól fúvós zenekar alakult, amely egészen 2004-ig tette ünnepélyesebbé a megemlékezést. Később a zenekar megszűnt, elsősorban a fenntartási költségek hiánya miatt, de nagymértékben hozzájárult ehhez a község adminisztratív újrafelosztása is. Mivel a zenekar tagjait négy település zenészei alkották, a szétválás után már nem lehetett közös csoportot fenntartani.

A csángó küldöttség mint állandó meghívott vett részt az ünnepségeken egészen 2004-ig, azután a következő években szervezési okokból kifolyólag elmaradt a jelenlétük.

A megemlékezés állandó és kisebb mértékben módosuló elemét az egyház és az iskola képezi. Gondolok itt az évente megismétlődő emlékműsorra, amelyet az iskolások adnak elő, valamint a vallási szertartásra és a zászlós felvonulásra.

Összességében elmondhatjuk, hogy az ünnepség jellegét és kimenetelét nagymértékben meghatározta a helyi hatalmi elit mozgása. Ide lehet érteni a pap, polgármester, tanácsos, valamint a közbirtokossági elöljárók cseréjét. Radikálisabb változást a 2000-es év hozott, amikor beindultak az ifjúsági szervezetek. Ezen kívül a 2004-es választásokat, valamint az ugyanebben az évben történő adminisztratív változásokat célszerű kiemelni, amikor egy politikai elitcsere ment végbe Madéfalván. A települések szétválásával változik a lélekszáma azon személyeknek, akik érdekeltek az ünnepség megszervezésében. Három egyházközségből csak egy, a madéfalvi marad meg főszerzőként. Ez kihat az ünnepség finanszírozására, valamint a résztvevők számbeli megjelenésére is. Összehasonlítva az első ünnepségek videófelvételeit a mostanival, szembeötlő a tömeg és a szerepvállalók megcsappanása. A háttérben kevesebb a tábori zászló, valamint a székelyruhások csoportja.

Az ünnepnap forгатókönyve

Az egyházi, valamint a politikai hatalmak szerepének változásától, illetve az öt-évente megrendezett nagyobb méretű megemlékezésektől eltekintve van az ünnepségnek egy jól meghatározott forгатókönyve, amelynek évente megismétlődő hagyománya van. Ezt a hagyományt követte a 2010-es ünnepség forгатókönyve is, amelyet a következőkben részletesebben bemutatok.

Az ünnepség napja 10 órakor ünnepi szentmisével kezdődött a madéfalvi Jézus Szíve templomban. Annak ellenére, hogy csütörtöki nap volt, a vasárnapi istentisztelet rítusa szerint harangoztak, háromszor a szentmise előtt, amelybe beletartozik a beharangozás is. A helyi lakosság, komolyan véve a megemlékezés üzenetét, ünnepi ruhát öltve, fegyelmezetten igyekezett a templomba. A különlegesség, amitől különbözik ez a szentmise a többitől az, hogy tele van ilyenkor a templom idegen emberekkel. Ez alkalommal például külön hely volt foglalva a politikusok, a helyi közéleti szereplők számára. Más ünnepnapokon a polgármester is átlagos résztvevő a templomban, de most kitüntetett helye volt, a többi meghívott politikus társaságában.

A szentmise ünnepi jellegét tovább növelte, hogy szinte magától értetődő módon, különösebb szervezés nélkül a tanárok, a szerepelni készülő diákok, vagy azok a lakosok, akik felvették a székelyruhát, mind a templom első felébe tömörültek. Indirekt módon, egy előre kialakult rend alapján, ez így volt természetes mindenki számára. A szertartás ünnepélyességéhez még az is hozzájárult, hogy a szokástól eltérően nem a helyi pap tartotta az ünnepi szentmisét, hanem a csíksomlyói Asztrik atya.

Továbbá vendégpap volt a csíkcsicsói plébános, valamint egy húsz évvel ezelőtt Madéfalván szolgált pap.

A prédikációban elhangzott szimbolikus kijelentések a magyarsággal és a kereszténységgel kapcsolatban, valamint a közös imák és éneklések fokozták a résztvevőkben az ünnepi hangulatot, valamint a közösségi összetartozás érzését.

Az iskolások műsora korábbi évektől eltérően ezúttal nem az emlékműnél, hanem a templomban volt megtartva. Az előadás keretén belül V–VI. osztályos diákok székelyruhába öltözve, zenei kísérettel szavaltak és énekeltek 1764-ről. A két tanárnővel folytatott beszélgetés során, akik a diákok betanítását végezték, kiderült, hogy azért ragaszkodtak ehhez a helyszínváltoztatáshoz, mert ebben az időszakban, Vízkeresztkor nagyon hideg van a szabadtéri szerepléshez.

A megközelítőleg egy órás templomi szertartás a székely és a magyar himnusz eléneklésével zárult. Ezután szervezett csoportban (elől az egyház képviselői a kereszteltekkel, majd a gyerekek, férfiak és végül a nők) mindenki levonult a tényleges ünnepi helyszínre, az emlékműhöz. A szervezett csoport kialakításának gesztusa az ünneplő közösség számára az összetartozás és közösségvállalás élményét jelentette, amelyet a közös, nyilvános éneklés és ima csak tovább mélyített.

Az emlékműnél tartandó műsor a régi székely himnusz eléneklésével kezdődött, a helyi pap irányításával. A szervezők előzetes tervet készítettek az ünnepséggel mozzanatairól, a beszédet mondó személyekről és a koszorúzni vágyók sorrendjéről egyaránt. Nem történt semmilyen váratlan esemény, amelyből kifolyólag változtatni kellett volna ezen a terven, és ez rendezettséget és sajátos dinamikát kölcsönzött az ünnepi események leforgásának.

A terv szerint az ünneplő tömeget, a Madéfalvi Veszedelem 246. évfordulójára szervezett megemlékezés alkalmával, a Madéfalvi Ifjúsági Kezdeményezés két képviselője köszöntötte, és miután felsorolták név szerint a meghívottakat, a polgármester mondott ünnepi beszédet. Továbbá három politikus szólalt fel még, egy parlamenti képviselő, egy megyei tanácsos, valamint egy szenátor.

Ezután következett az ünnepi koszorúzás. Az ünnepséggel irányításáért felelős két MIK-tag a következő sorrendben szolgáltatta a koszorúzni szándékozókat: Madéfalvi Önkormányzat, Madéfalvi Csompóly Közbirtokosság, Madéfalvi Egyház, RMDSZ nevében Veress Dávid, Kelemen Hunor nevében Orbán Katalin, Csíkszék Székely Nemzeti Tanácsa, Csíksomlyói Székely Nemzeti Tanács, Madéfalvi „Zöld Péter” Általános Iskola, Madéfalvi RMDSZ, Hargita Megye Tanácsa nevében megyei tanácsosok, Csík Területi RMDSZ, egy parlamenti képviselő és szenátor, Csíkszereda Város Önkormányzata, Csíkcsicsói Közbirtokosság, egy Európai Parlamenti képviselő, Csíkcsicsói

Polgármesteri Hivatal, Szent György Lovagrend, Csikcsicsói MPP, Madéfalvi Ifjúsági Kezdeményezés.

Egy szavalat után a megemlékezés közös imával, a Miatyánkkal zárult. A napi programnak azonban ezzel még nem volt vége, hiszen este kulturális műsort tartottak a kultúrházban, ahol lejátásra került a Madéfalváról készült videó, a Madéfalva Arcai.

Ünnepi tér

Amint már az *Ünnep és ünneplési gyakorlat* című fejezetben bemutattam, az ünnepek a közösség számára nem mindennapi eseményeket jelentenek, azaz kiválnak a szokásos életfolyamatok közül. A közösségek számos technikát ismernek arra vonatkozóan, hogy hogyan változtassák ünnepivé a környezetüket. Az első ilyen technika a sajátos térépítési gyakorlat, amely során hétköznapi profán terei változnak ünnepivé. Ide tartozik az ünnepi kellékek használata, a környezeti elemek átrendezése, amelyet teljes mértékben az ünnepi viselkedés határoz meg. Az ünnepi tér és az egyének viselkedése között kölcsönös összefüggés van. Úgy ahogy a viselkedések megváltozása következtében alakul ki az ünnepi tér, az ünnepi tér is eleve önmagában hordozza a viselkedések megváltozását. (Hernádi, 1980)

Az általam vizsgált ünnep elsődleges tere a Siculicidium emlékmű, amely szimbolikus térként nemcsak az ünnep napján rendelkezik kitüntetett jelleggel. Egy olyan kerítéssel ellátott területről van szó, amely a hétköznapiakban is elválk a falu profán tereitől. Ez a lakosok viselkedésében is visszatükröződik, ugyanis nem nézik jó szemmel, ha egy-egy részeg ember, vagy a gyerekek hangos lármával megszenstelenítik a helyet. Amint az informális beszélgetésekből kiderült, az ilyen cselekedetek közösségi megrovással járnak. Ebben többnyire az emlékmű közelében lakók a kezdeményezők, akik mint informális „őrzők” élnek a közösség tudatában.

A Siculicidium emlékmű turisztikai látványosságként is kitüntetett jelleggel bír Székelyföld területén, ugyanis főként a magyar turisták számára idelátogatásuk során elengedhetetlen az emlékműnél való megemlékezés. Ilyenkor fényképeket készítenek, koszorúkat, vagy sajátos lobogókat helyeznek el az emlékmű talapzatánál, bizonyossá téve ezáltal azt a tényt, hogy a Madéfalvi Veszedelem a magyar történelem és kultúra részét képezi. A turisták megjelenése az év bármely részében jellemző, de pünkösdkor és nyáron sokkal intenzívebb. Ilyen értelemben a május hónaptól szeptember-októberig tartó periódusban lehetőség adódik a helyi és más kereskedők számára különböző emléktárgyak pénzbeli értékesítésére is az emlékműnél. Az emlékmű turisztikai jellegét figyelembe véve meg kell említenem a történelmi tanösvényt, amely a madéfalvi önkormányzat egyik 2010-ben megnyert uniós pályázata következtében lesz kialakítva. A tervek szerint a tanösvény a Siculicidium emlékműtől fog indulni és az 1764-es

madéfalvi mészárlás legfontosabb mozzanatait tizennégy állomásban fogja felidézni. A körülbelül egyórás gyaloglást igénylő út hossza három kilométernyi lesz megközelítőleg. Ez a projekt a már eleve idegenforgalmi vonzerővel rendelkező Siculicidium emlékmű adta lehetőségek kihasználását célozza meg, amint a település eljáróinak elmondásából kiderült.

Az emlékmű terének kiemelt jellege a turisták, de a helyi, valamint a környező települések lakossága szempontjából is hangsúlyosabban megmutatkozik olyan keresztény vallási ünnepeken, mint a húsvét vagy a pünkösd. Húsvétkor például szokás megkerülni a falu határát egy ceremonikus körmenet révén, amelyen részt vesznek a tizennyolc éves fiatalok, valamint az egyház képviselői. A szimbolikus cselekvéssor részét képezi a falu kiemelt helyeinél történő hangos ima és éneklés, amely a keresztény vallásban a Jézus Krisztus feltámadásának liturgikus megünnepléséhez tartozik. A falu központi tereként az emlékmű kapja az egyik legfontosabb szerepet ebben a körmenetben, ugyanis más helyekhez képest itt sokkal több időt vesz fel az ima és éneklés. A nemzeti identitás megerősítésének gesztusaként a körmenet tagjai eléneklik a magyar és a székely himnuszt is.

A Siculicidium emlékmű nemzeti identitást megerősítő gesztusa pünkösdkor is megfigyelhető. A Felcsíkról érkező keresztalják többnyire a Csíksomlyói búcsúról hazafelé tartva megállnak az emlékműnél, és a húsvéti körmenethez hasonlóan eléneklik a székely és a magyar himnuszt. A Siculicidium emlékmű ilyen értelemben a Csíksomlyóra történő zarándoklat kiemelt mozzanataként fogható fel, amely elengedhetetlen gesztus a felcsíki falvak lakossága számára.

Fontos megjegyezni, hogy a madéfalvi közösség szempontjából az emlékmű egy olyan identitásmeghatározó elem, amelynek hatása az év minden napjára kiterjed. Csoportazonosító elemnek is lehet nevezni, amely a közösségen kívül és belül is egyaránt használatos. Ez lehet az egyik oka annak, hogy a lakosok tisztelik az emlékmű terét, és megóvják, gondozzák a hétköznapiakban is.

A január 7-én történő ünnepi esemény, ha a térépítési mozzanatokot figyeljük, jól begyakorolt szabályok szerint zajlik le, közösségi egyetértés alapján. Több éve kialakult szokás szerint az ünnepség a templomban kezdődik vallásos szertartással. A templom is az emlékműhöz hasonlóan szent tér, amely nemcsak az ünnepi időt tekintve rendelkezik kitüntetett jelleggel. Ami viszont eltér más alkalmaktól, az a templom átrendezése. Külön padokat tesznek be, felkészülve ezzel a nagyobb tömeg befogadására, ezen kívül pár padot megjelölnek a „foglalt a meghívottak számára” felirattal. Ezzel a gesztussal módosítják a templom terét és megszokott felépítését, ugyanis azokat az ülőhelyeket, amelyeket máskor az énekcsoport foglal el, most idegen személyek veszik

át. A meghívottak és a többi résztvevő alkalomhoz illő öltözete, a diákok székel-
ruhába való öltözése, valamint a fent említett ünnepi kellékek mind hozzájárulnak a
templom szent terének továbbépítéséhez.

Az ünnepi tér nem korlátozódik a templom terére, hanem tovább terjed első-
sorban azzal, hogy az ünneplő tömeg kivonul az utcára, ünnepivé változtatva azt. A
szervezett menethez bárki csatlakozhat, aki az ünnepnek megfelelően öltözik és visel-
kedik. Akadnak azonban bámészkodók is, akik többnyire kisgyerekes anyák és idős
emberek. Ők is hozzájárulnak az utca ünnepi térré való alakításához, ugyanis azzal,
hogy vegignézik az elvonuló menetet és ismerik a résztvevők többségét, bizonyos
szinten maguk is az ünnep részeseivé válnak. Ebben az esetben nem számít, hogy nem
csatlakoznak a menethez, ugyanis többnyire fizikai okokból kifolyólag képtelenek
gyalogolni, és ezt az ünneplő tömeg nem tartja a közösségi, illetve az ünnepi normák
megszegésének.

Ilyen értelemben mindenki résztvevővé válik az ünnepi térben való tartózkodás
által, azzal a feltétellel, hogy az ünnepi normák szerint viselkedik.

A fentiekben láhattuk, hogy a templom zárt teréből az utcára való kilépés által
kikerült az ünnep a nyilvánosság terébe, amelyet sikeresen meghódított. Az ünnepi
menet szervezett módon, rendőri kíséret által vonul végig az úton, rákényszerítve a
falun áthaladó autókat az elsőbbségmegadásra. Az autókban ülők már nem válhatnak
az ünnep részeseivé a térbe való belépés által, ugyanis nagyrészt nem ismerik azokat,
akiket az ünnepi menetben látnak. Mivel csütörtöki napról van szó, sokan kíváncsian
és meglepődve tekintenek rájuk, azaz nem egyértelmű számukra, hogy milyen esemény
jóvoltából történik a felvonulás.

A szervezett csoport által ünnepi térré kapcsolódik össze a templom, az utca,
valamint az emlékhely. Megérkezve az ünnepi esemény csúcspontjának helyéhez,
újabb sajátos térbeelési technikák figyelhetőek meg. Elsősorban fontos megjegyezni,
hogy a térnek van egy kiemelt helye, amely a térhasználaton kívül fizikailag is elkülönül
a tér többi részétől. Ezen a fizikailag is kimagasló részen hangzanak el az ünnepi
beszédek, itt zajlik az ünnepi műsor, és itt foglalnak helyet azok a személyek, akik a
műsort szolgáltatják. A tér elfoglalása a következőképpen alakul: a sas lábánál, tehát a
kiemelt helyen félkörben helyezkednek el a közéleti és politikai szereplők, tanárok,
egyházi képviselők. Továbbá a lépcsőn alul a diákok, fiatalok, a koszorúzni kívánók,
majd tetszés szerint a helyi közemberek és más ünneplők. Az emlékhely terének
elfoglalásában felismerhetőek az ünnepi menet felépítésének jellegzetességei is, vagyis
a nem, kor és a hivatalos rangok szerinti sorakozás. A tér félkör alakjából kifolyólag
azonban történnek bizonyos eltolódások ebben a sorrendben.

Megjegyzendő, hogy a térnek ez a sajátos elfoglalása begyakorolt szabályok szerint történik, és csak minimális irányítást igényel a szervezők részéről.

A falu terének nagysága megfelelő ahhoz, hogy az ünnep a hagyományos szabályok szerint bontakozzon ki benne. Az ünneplő tömeg és az ünnepi hangulat a templomtól kiindulva a falu másik végében levő emlékműig teljes mértékben áthatja, és ünnepipé teszi a teret. A tágabb ünnepi térben az emlékmű egy szűkebb teret képez. Annak ellenére, hogy nyilvános térről van szó, a kerítés révén mégis annyira zártnak mondható, hogy az ünnepipé tétele hamar és könnyen megtörténik, sajátos térépítési stratégiák által.

A templom és az emlékmű közötti téren kívül az ünnep a falu többi profán tereire is kiterjed, például a családi házakra. Ez abban nyilvánul meg, hogy az ünnepséggel lezajlása után ünnepi ebédet tartanak előzetes felkészülés által. Ilyenkor szűk családi körben, vagy vendégek társaságában folytatódik tovább az ünneplés, visszavonulva a nyilvános térből a személyes, családi térbe. Annak ellenére, hogy szétszéd az ünneplő tömeg, a privát térbe való visszavonulás a nyilvános ünnepi tér meghosszabbításának tekinthető.

Az ünneplő egyének és családok tömeggé való átalakulására újabb lehetőség az ünnepi programban szereplő kulturális műsor, amelynek keretén belül egy faluról szóló filmet vetítenek le. Kisebb számban, és a délelőtti eseményhez képest szervezetlenül újból összegyűl az ünneplő tömeg a kultúrotthonban, amely az ünnepi térépítés utolsó gesztusaként fogható fel. A film megtekintése után mindenki visszavonul saját otthonába, és másnap minden folytatódik a hétköznapi megszokott rendje szerint. A Siculicidium ünnepe által kialakított ünnepi tér megszűnik létezni, és az ünnep szempontjából csak az emlékhely kitüntetett jellege marad fenn a továbbiakban.

Előző fejezetekben már történt utalás a résztvevők nem és kor szerinti csoportosulására, mármint arra, hogy a templomból kivonulva az ünnepi menetben való felsorakozás úgy történik, hogy elől az egyház képviselői a keresztekkel, majd a gyerekek, férfiak, nők, és végül a fiatalok állnak. Ez a csoportosulás a közösség más tradicionális ünnepein is megfigyelhető, például a húsvéti körmenetben, a csíksomlyói búcsúra való zárandoklaton, vagy esküvők alkalmával. A Siculicidium ünnepségen az utcai vonuláson kívül a templomban és az emlékműnél is megfigyelhető ez a térbeli elhelyezkedés, amely ebben a közösségben a társadalmi hierarchia nagymértékű leképezését jelenti. Pontosabban egy kettős hierarchikus térbeli elrendezés érvényesül, a hagyományos és a hivatalos rangoknak megfelelő. A hagyományos hierarchikus elrendezésben a férfiak képezik a hierarchia csúcsát. Amint már említettem, a Siculicidium ünnepségen kívül a közösség más ünnepein is megfigyelhető, hogy az ünnepi menetben nem a nők, ha-

nem a férfiak vonulnak elől. Ez jól tükrözi a tradicionális társadalmi helyzetet, amelyben a férfi a családfenntartó és kiváltságokkal rendelkezik a nőkhöz képest, tehát a nők a férfiak alárendeltjeinek tekinthetők.

A hagyományos hierarchikus térbeli elrendezéssel egyidőben megfigyelhető a hivatalos rangoknak megfelelő elrendezés is. Ez alapján a templomban és az emlékműnél is a tér kiemelt helyeit nem a közemberek, hanem a politikusok, közéleti személyiségek, illetve az egyházi személyek foglalják el.

Végeredményben, az ünnepi térben való elhelyezkedésről kiderült, hogy egy meglévő társadalmi helyzetet tükröz, képez újra és erősít meg egyidőben. Ebből a szempontból az ünnepség nem különbözik a közösség más ünnepeitől, és a térépítés a hagyományos szabályok szerint történik.

Ünnepi idő

Az előző fejezetben többször utaltam az ünnepi térhez szorosan kapcsolódó ünnepi időre. Ahhoz, hogy az ünnep teljesíteni tudja kifejező funkcióját, el kell válnia a szokásos életfolyamatoktól. Ezen gesztus elsődleges eszköze az ünnepi tér kialakítása mellet az ünnepi idő behatárolása. Megjegyzendő, hogy a fent tárgyalt ünnepi tér csak az ünnep időtartamára nyer kitüntetettséget. De ugyanakkor az ünnepi idő is csak az ünnepi tér függvényében rendelkezik kitüntetett jelleggel, ugyanis máshol a szokásos tevékenységek folynak.

Ahogy már az ünnepi tér esetében megemlítettem, az ünnepi időt is a közösségi viselkedések módosulása alakítja ki, de ugyanakkor az ünnepi idő már eleve a közösségi viselkedések megváltozását eredményezi. (Hernádi, 1980)

A vizsgált ünnep ideje az emlékezés idejének tekinthető, amely Pierre Nora szerint az örökkévalóság illúziója, egy olyan történelmi határkő, amely képes összekapcsolni a múltat a jelennel, valamint a jövővel a történelmi esemény felelevenítése által. Az emlékezet ilyen értelemben az örök jelenhez kötődik, folyamatos fejlődésben van, és érzékeny emlékekből táplálkozik. Éppen ezért elmondható, hogy az emlékezet a történelemmel ellentétben nem időbeli folyamatokhoz, hanem közösségekhez kötődik. A Siculicidium ünnepség emlékezetközössége jelzi a Pierre Nora által megfogalmazott történelem és emlékezet megfelelésének hiányát. A Siculicidium emlékmű egy olyan „lieu de mémoire”, ahol az emlékezés ideje által a közösség közös története egy időszerű jelenség. Az ünnepség ilyen értelemben a megemlékezés által visszatérést jelent a meghatározó történelmi eseményhez. (Nora, 1999)

Mircea Eliade szerint az ünnep ideje olyan szent időintervallum, amelybe a vallásos ember rítusok segítségével kerül bele. A szent idő mitikus időnek tekinthető, amelyet a Pierre Nora-i értelemben vett emlékezés idejéhez hasonlóan újból

jelenvá válhat tenni, tehát végtelenül gyakran ismételtető. A szent idő a történelmi idővel ellentétben körkörös, visszafordítható és az örökkévalósággal azonosítható. A szent idő az ünnepek révén válik jelenvá, és olyan élményeket idéz elő a vallásos ember és közösség számára, amelyek nem élhetőek át ugyanúgy a profán időben. (Eliade, 1987)

A Siculicidium ünnep ideje megegyezik a Nora és Eliade nyomán tárgyalt örökkévalósághoz kapcsolódó idővel, ugyanis a viselkedések, a cselekedetek, de az ünnepi tér szempontjából is kikerül a profán idő dimenziójából. Az esemény időtartamát tekintve az ünnepi idő nemcsak az ünnep napját foglalja magába. A konkrét előkészületeket már egy héttel azelőtt megkezdik a szervezők, vagyis a helyi önkormányzat, a Madéfalvi Ifjúsági Kezdeményezés kulcsfontosságú emberei, valamint a helyi pap. Az iskola felkért tanárai pedig már decemberben elkezdik az ünnepi műsor összeállítását és betanítását a diákoknak. Az előkészületek a szervezők szempontjából abban állnak, hogy szórólapokat küldenek minden lakosnak az ünnepszég programjáról, valamint meghívják politikusokat és más közéleti szereplőket, hogy vegyenek részt az ünnepszégen. Ezen kívül megnevezik a programokat lebonyolító, irányító személyeket. Továbbá napokkal azelőtt jeleznie kell szándékát azon személyeknek, akik az ünnepszég napján koszorúzni szándékoznak.

A kimondottan január 7-re vonatkozó ünnepi idő forgatókönyvszerűen szerveződő eseményekből tevődik össze és az előző fejezetben bemutatott ünnepi tér minden szegmensére kiterjed. Az események forgatókönyvszerű kibontakozását korábban már részletesebben kifejtettem, ezért most csak röviden vázolnám fel a legfontosabb mozzanatokat. Ilyen a délelőtt 10 órától kezdődő szentmise, majd az emlékműnél tartandó megemlékező ünnepszég. Ezek nevezhetőek az ünnepi idő két legfontosabb eseményének, amelyeket az ünneplő tömeg szervezett vonulásának ideje köt össze egymással. Továbbá azzal, hogy az ünnepszég után a családi házaknál ünnepi ebédet tartanak, az ünnepi tér a falu profánabb tereire is kiterjed, és ilyen értelemben az ünnepi idő nemcsak a szentmisére, valamint az emlékhelyen tartandó megemlékezésre korlátozódik. Végül az este 7 órától tartandó kulturális műsorral zárul le végérvényesen az ünnep ideje.

A Siculicidium ünnep, jellegét tekintve különbözik az olyan közösségi és vallási ünnepektől, mint például a karácsony. Éppen ezért nem vonatkoztatható rá teljes mértékben a Hernádi által megfogalmazott kronologikus határákó megnevezés. A különbözöség abban nyilvánul meg, hogy attól függetlenül, hogy milyen napra esik, nem jár együtt a munka szüneteltetésével. A 2010-es ünnepszég például csütörtökre esett, munkanapra, éppen ezért az ünnepszégen csak olyan egyének tudtak részt venni,

akiket nem kötött a munkaidő. Az ünnepen való részvétel ezért elsősorban fakultatív, elvi megfontolás alapján történik. Másodsorban pedig függ az egyének munkahelyének jellegétől. Az iskolásokat, valamint az iskola és helyi önkormányzat intézményében dolgozókat ez nem érinti, ugyanis ők az ünnep miatt szünetet kapnak erre a napra.

Összességében az ünnepi időre jellemző, hogy az előkészületeket, valamint az ünnepi ebédet és a kulturális műsort tekintve nem korlátozódik a templomban és az emlékműnél történő események idejére. Az előkészületek már egy hónappal azelőtt megkezdődnek, és az ünnepi esemény előtti héten intenzívebbé válnak. Január 7-e napját tekintve pedig az események reggeltől estig ünnepi időben szerveződnek forgatókönyvszerűen, előre megtervezett módon.

Szereplők

Az ünnepi esemény szereplői két nagyobb csoportba sorolhatóak be, a szervezők és a résztvevők csoportjába. További részekre lebontva a csoportosítást, a szervezők csoportját az egyház, az iskola, valamint a helyi önkormányzat intézményének kulcsfontosságú szereplői alkotják. Ide sorolható még a Madéfalvi Ifjúsági Kezdeményezés is, amely a helyi önkormányzattal való kooperációja révén kap szerepet az ünnepség lebonyolításában. A résztvevők csoportját nagyrészt a falu lakossága teszi ki, de ide tartoznak a környező települések lakosai, a meghívottak valamint más érdeklődők is.

Az egyház, az esemény egyik főszereplőjeként a vallásos részekhez tartozó mozzanatokért felelős, mint például a vallásos szertartás, amelyet általában vendégpap irányít, tovább növelve ezzel az esemény ünnepi jellegét. A vendégpap funkciójától eltekintve a helyi pap domináns jellege nem módosul. Az egyházhoz minden résztvevő, valamint a közösség bármely tagja értelemszerűen a papot asszociálja. Ide tartoznak azonban az egyháztanácsosok is, valamint a gondnok, aki nagyrészt az ünnepséghez kapcsolódó alapvető technikai dolgokért felelős. A vallásos szertartáson kívül az egyház szerepe az ünnepi menet irányítása a közös imák és énekek kezdeményezése révén, amellyel tovább mélyíti a közösségi összetartozás érzését, valamint az ünnepi hangulatot a résztvevőkben. Az emlékműnél tartandó ünnepségen már a domináns jelleget átveszi a helyi önkormányzat. Az egyháznak itt a megemlékezés kezdő illetve befejező szertartásának szempontjából van fontos szerepe, minden másért a helyi önkormányzat és az ahhoz szorosan kapcsolódó Madéfalvi Ifjúsági Kezdeményezés a felelős, amelynek képviselte két tag személyében nyilvánul meg. Az említett aktorok feladatkörébe tartozik az események dinamikus lezajlásának biztosítása hangos bemondás által, valamint a háttérben elhangzó információk közvetítése az ünneplő tömeg számára.

Az esemény szereplőinek elemzését a helyi önkormányzattal folytatnám, amely az egyház mellett a második kulcsfontosságú szereplő. A két szereplő kapcsolatáról annyit kell elmondani, hogy jellemző az együttműködés, annak ellenére, hogy a helyi önkormányzat térnyeréséből kifolyólag az egyház valamilyen szinten veszített egykori státuszából az ünnepség megszervezését illetően.

A helyi önkormányzat szerepköre a teljes mértékű pénzügyi, valamint jogi felelősségvállalással jellemezhető. Továbbá ő felel az előkészületekről, a meghívottak listájának összeállításáról, a meghívók elküldéséről, a további szervezők, azaz az egyház és az iskola közötti információcseréről, a programok összeállításáról, valamint kivitelezéséről, és nem utolsósorban az esemény mediatizálásáról.

A szervezők csoportjának harmadik szereplője az iskola intézménye. A másik két szereplővel való kapcsolatára a teljes mértékű kooperáció a jellemző. Az ünnepség szempontjából, különböző szervezési kérdések megoldása mellett kiemelt szerepe a már hagyományt teremtett iskolai műsor előadása, ide értve a betanítást, illetve a betanulást is, amelyet már decemberben, egy hónappal az ünnepség előtt megkezdene az illetékesek. Megközelítőleg 15-20 diákot, valamint két tanárt érint intenzívebben ez a program.

Az esemény szereplőinek másik nagy csoportját a résztvevők jelentik, azaz a falu lakossága, a környező települések lakosai, a meghívottak és más érdeklődők. Ha az eseményben való tényleges részvételt figyeljük, akkor a szervezők csoportjához képest ez a szereplőcsoport viszonylag passzív. A közös éneklésekben, imákban, valamint a taps általi tetszésnyilvánításban van aktív szerepe, az ünnepség többi részében passzív tömegként mutatkozik meg. Ennek ellenére az ünnep kiemelkedő, szimbolikus jelentőséggel bíró szereplőcsoportja. Ünneplő tömeg hiányában az ünnepség elveszítené a megemlékező, illetve identitás-megerősítő funkcióját.

A résztvevők csoportjában a meghívottak egy külön, kiemelkedő kategóriát képeznek. Ide tartoznak a politikusok, nem helyi közéleti személyiségek, valamint a testvértelepülések küldöttei. A kitüntetettség abban áll elsősorban, hogy a falu lakosságával ellentétben, az aktoroknak ez a csoportja névre szóló meghívót kap. Továbbá a templomban külön padokat foglalnak le számukra a szervezők a „foglalt a vendégek számára” felirattal. A meghívottak az emlékmű terében is kiemelt helyet foglalnak el. Szerepük az ünnepség szempontjából a szónoklatok megtartása. Ugyanez vonatkozik a nem helyi közéleti személyiségekre, illetve a testvértelepülések küldötteire is. A meghívottak szerepe röviden tehát egy nagyobb csoport képviselője, amilyen például ebben az esetben egy politikai párt, egy testvértelepülés lakossága, vagy a Moldvában élő csángók közössége.

Szimbólumhasználat

A Madéfalvi Siculicidium ünnep a hagyományos ünneptípusok közé sorolható, ugyanis jól meghatározott, évente ismétlődő forgatókönyvvel rendelkezik. Típusát tekintve naptári rítus az antropológiai rituálé-tipizálás szerint. Ezen kívül olyan tárgyi, illetve beszédben elhangzó szimbólumokat tartalmaz, amelyek az adott közösség jelrendszerében sajátos mechanizmus szerint működnek. Olyan elemekről van szó, amelyeknek az ünnepi gyakorlaton kívül is jelképes jelentésük van, azonban gyakorlati használatra kimondottan a közösség ünnepein kerül sor. Lévén szó egy emlékműnél tartandó megemlékező ünnepségről, nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az emlékmű már eleve egy szimbólum. Ebben az esetben, elsősorban az 1764-ben történt Madéfalvi Siculicidium halottaival szembeni tiszteletet szimbolizálja. Másodsorban, ha az emlékműállítást a helyi magyarság szimbolikus térfoglalásának tekintjük, jogosan állíthatjuk, hogy a magyar nemzethez való tartozást is jelképezi. Ilyen értelemben pedig egy szimbolikus, nemzeti öndefiniáló gesztusnak tekinthető. Az emlékmű nevét a rajta található feliratról, a SICVLICIDIUM-ról kapta, amely már önmagában egy megfejtésre szoruló, szimbolikus, többletjelentéssel bíró szó. A *siculicidium* latin kifejezés és székelyöldöklést jelent, ugyanakkor az egyes betűk jelentése római számként összeadva az 1764. évszámot adja, tehát az emlékműhöz kapcsolódó történelmi esemény évét.

A továbbiakban látni fogjuk, hogy a Siculicidium ünnepségen használt szimbólumok, valamint az általuk hordozott értékek szoros összefüggésben állnak a közösség identitásával. Ilyen értelemben említem meg elsőként a székelyruhát. Ez egy olyan etnikai szimbólum, amely a Siculicidium ünnepséghez, de a közösség más ünnepeihez kapcsolódó hagyományos szokásrendnek is a részét képezi. A székelyruha mint elem, a székely néphez való tartozást szimbolizálja és ünnepi alkalmakkor használatos. Az általam vizsgált ünnepségen az iskolás diákok viselik, valamint a Madéfalvi Ifjúsági Kezdeményezés két tagja, akik az ünnepség eseményeinek forgatókönyvszerű lezajlását irányítják. Nem véletlenszerű, hogy a két képviselő eltérő nemmel rendelkezik. A női, illetve a férfi székely népviselet, párt alkotva szimbolikusán utal az egységre. Ilyen értelemben erősebb kifejezésre jut a székely néphez való tartozás, valamint a székely nép egysége, mint érték.

Jellemző, hogy néhány idősebb személy, vagy az egyházi és hivatali tanácsosok közül páran székelyruhát vesznek fel, de ez saját belátás szerint történik, és az elmulasztás nem jár együtt közösségi megrovással. A hagyományos ünnep forgatókönyve ugyanakkor előírja az ünnepi ruha viseletét, amely a résztvevők számára egy kölcsönös megmérettetést is előidéz. Ennek keretén belül státuszt generálnak, illetve erősítenek meg az adott közösség tagjai az egymásról való tudás mentális képében. Ugyanakkor

az a tény, hogy mindenki felveszi a legszebb ruháját, megváltoztatva ezzel a hétköznapi öltözködését és viselkedését, az ünnepi tér és idő meglétét is demonstrálja.

Az ünnepen megjelenő további tárgyi szimbólum a magyar és a székely zászló, amely értelemszerűen nemzeti és etnikai hovatartozást jelképez, és erősít meg egy időben. Szorosan kapcsolódik ide a magyar és a székely himnusz eléneklésének szimbolikus cselekvéssora, amely direkt kifejezőmódot jelent a hovatartozás kifejezésére.

A keresztt, mint vallási szimbólum a templomból kilépve is fontos szerephez jut az ünnepség során, ugyanis a körmenetben, de az emlékműnél is kiemelt helye van, és a közösség egységét, valamint a keresztény valláshoz való tartozását jelképezi. Tovább folytatva a Siculicidium ünnepségen használt szimbólumok leltárát, a koszorút említeném meg, amely a koszorúzás rituáléjával együtt a múlt újratertéséhez járul hozzá és egy közös emlékezést, tisztelgést reprezentál.

Az ünnepi tér és idő dimenziójába bekerülve minden cselekvés szimbolikussá válik. Ilyenek az emlékező szentmisén való részvétel, az ünnepi menet az emlékműhöz, az ünnepi műsor és a beszédek végigkövetése, a közös imák és éneklések, amelyek együttesen a megemlékezés funkcióját látják el, felelevenítve és újra értelmezve a múltbeli eseményt.

A szimbolikus cselekvéseket az ünnepi beszédek révén végigköveti egy olyan diskurzus, amelyet Péter László szabályszerűséget követő társadalmi beszédként fogalmaz meg Foucault nyomán. A diskurzus ilyen értelemben konkrét tartalommal, céllal és társadalmi jelentőséggel bíró beszédmódnak tekinthető, amely szoros kapcsolatban áll azzal a kommunikációs kontextussal, amelyben létrejött. (Péter, 2003)

A Siculicidium ünnepségen elhangzott ünnepi beszédeknek, valamint a bennük megjelenő szimbólumoknak is csak az ünnepi tér, idő és események viszonyrendszerében van jelentőségük. A beszédekben elhangzó szimbolikus kijelentések a résztvevők meglévő érzéseit és gondolatait hozzák felszínre, valamint hangsúlyozzák tovább a megemlékezés során. Ilyen értelemben egy adott társadalmi helyzetet fejeznek ki, esetünkben a Romániában élő magyar kisebbség helyzetét.

A 2010-ben megrendezett Siculicidium ünnepségen négy ünnepi beszéd hangzott el: a polgármester, egy parlamenti képviselő, egy megyei tanácsos, valamint egy szenátor beszéde. A beszédekben közös, szimbolikus elem és kulcsszó a *magyar nyelv*, a *történelem*, a *hit*, a *szabadság*, *összetartás*, *bátorság*, *jövő*. Kivétel nélkül, mindenik beszédben megjelennek ezek az elemek, és némelyikben hangsúlyosabban. A szimbólumok a múlt értelmezése révén a jelenlegi helyzetre utalnak, ugyanakkor jövőbeli perspektívákat fogalmazzak meg. Ilyen értelemben mind a négy szónoklat az 1764-es székely mészárlásról szól, és az ősök példaértékű cselekedeteire, viselkedésére reflektálva elemzi a

magyar kisebbség jelenlegi helyzetét, valamint jövőbeli kilátásait. A Madéfalvi Siculicidium tiszteletére rendezett ünnepségre is vonatkoztatható az a megállapítás, amelyet Péter László a *Kollektív emlékezés mint politikai rítus* című tanulmányában az Aradi vértanúkra való megemlékezés kapcsán tesz. Tehát elmondhatjuk, hogy az ünnephez kapcsolódó hangulat és az érzelmek a beszédek által jut/jutnak kifejezésre, így a gyászhoz a szomorúság, az emlékezéshez a tisztelet, büszkeség, csodálat, és végül az ünnephez értelemszerűen az öröm és a boldogság társul.

Összességében az általam elemzett ünnepség szimbólumhasználatára jellemző a nemzeti, illetve etnikai hovatartozás megerősítésének gesztusa. Mind a tárgyi, mind a szóban elhangzó szimbólumok a helyi magyarság közös történelmi múltjára, a nemzeti kultúra, illetve a székely identitástudat elemeinek megőrzésére utalnak az emlékműhöz kapcsolódó történelmi esemény felidézése és újraértelmezése által.

Nemzeti és lokális identitás

Az előző fejezetben már többször utaltam a szimbólumhasználat identitásmege erősítő funkciójára. Azonban ez a funkció nemcsak a szimbólumhasználatra érvényes, hanem az ünnep teljes egészére kiterjed. A Siculicidium emlékmű és a hozzá kapcsolódó ünnepség egy nemzeti és lokális közösségben elhelyezhető esemény, és ilyen értelemben identitás meghatározó szerepe van. A következőkben azt elemzem, hogy az imént említett nemzeti és lokális identitás hogyan épül a vizsgált közösségben az emlékmű és az ünnep által.

A Siculicidium emlékmű szimbolikus térfoglalásnak tekinthető, és mint ilyen, fontos részét képezi a nemzeti identitásépítésnek. Ehhez elengedhetetlen egy olyan nyilvános tér és nyilvános kommunikáció, amelynek kialakítására az általam vizsgált térségben az 1989 előtti időszakban egyáltalán nem, vagy csak korlátozottan volt lehetőség. (Bodó, 2006)

A Siculicidium emlékmű egy korábbi korszak létesítménye, de a rendszeres és nyilvános használatára 1991 után került sor. Ilyen értelemben besorolható az 1989 utáni időszakban történő szimbolikus térfoglalások közé, különösen azokhoz, amelyek a romániai magyar kisebbség részéről történtek emlékművek és szobrok állítása révén. A nemzeti, etnikai identitásépítés gyakorlata ezáltal a magánszférából, vagy a közösségi nyilvánosság rejtett dimenzióiból kilép a teljes nyilvánosságba. Az ünnepség rendszeres megszervezésének elkezdése nemzeti megnyilvánulásként hívja fel magára a figyelmet. Az emlékmű így a továbbiakban nemzeti azonosságtudatot és nemzeti érzést fejez ki a helyi magyarság körében. (Bodó, 2006)

Az emlékmű használata konkrét térhez és időhöz, valamint közös történelmi múlthoz kötődik. Ezen kívül ellátja a közös nyilvános tér funkcióját, így nagymértékben hozzájárul a nemzeti identitástudat kialakításához.

A nemzeti identitással párhuzamosan épül egy lokális identitás is, amely szintén kifejeződésre és megerősítésre jut az ünnepi alkalom során. Tehát a fizikai tér szimbolikus megjelölésében identitásmeghatározás szempontjából kettősség figyelhető meg. Egyrészt a térmegjelölés lokalitást erősít meg az adott régióban, másrészt pedig általa fejeződik ki az összmagyarsághoz való tartozás, mint nemzeti öndefiniáló gesztus. A nemzet egy elképzelt közösség, ezért a nemzeti identitás nem kötődik egy adott helyhez. Azonban a nemzet, mint képzelt közösség rendelkezik a fizikai térhez kötődő meghatározottsággal is. (Anderson, 1989)

Ilyen értelemben a nemzeti identitás térbeli meghatározottsága az ünnepben összekapcsolódik a lokalitással, azzal a fizikai hellyel, ahová az ünneplők tartoznak, ahol az emlékmű áll, ahol végbementek azok az események, amelyekre emlékeznek az ünnep alkalmával. A lokalitás olyan helyi jelleget foglal magába, amelyet, amint a fentiekben már említettem, a vizsgált közösség számára lehetetlen volt kinyilvánítani a szocializmus idején. A helyi magyarság lokális identitása ennek ellenére nem szűnt meg létezni, csupán nem volt felmutatva a nyilvánosság terében. (Bodó, 2006)

1989 után a székelyföldi régióban a nemzeti identitásépítés gyakorlatával egyidőben lehetőség nyílt a lokalitás kifejezésére is, ugyanis számos történelmi eseményhez és konkrét helyhez kötődő ünnepséget szervezettek meg, így a Siculicidium emlékműhöz kapcsolódó ünnepséget is. Ezáltal Madéfalva is, a székelyföldi régió más helységeihez hasonlóan, szimbolikus térhasználati gyakorlatot társított az emlékműben megtárgyasult történelmi eseményhez, elősegítve ezzel a lokális identitás építését. Az ünnepségek során használt szimbólumok, amint már a *Szimbólumbasználat* című fejezetben bemutattam, a magyar etnikai identitás értékeihez kapcsolódnak, de ugyanakkor helyi értékek is, amelyek ünnepi megemlékezés által nyilvánulnak meg térben, és fejezik ki az összmagyarsághoz való tartozást.

A Siculicidium emlékmű lokális identitásépítő funkciója az ünnepségen kívül is megnyilvánul, ugyanis a térségben lényeges beazonosítási gesztus rendelődik hozzá. Ilyen értelemben a térség lakosai számára a Madéfalva, „madéfalvi” és a Siculicidium emlékmű egymást kölcsönösen meghatározó fogalmak. A falu, illetve a lakosok beazonosítására gyakran használatos a „Madéfalva, ahol az az emlékmű van” kifejezés. Madéfalva lakosai azonosultak ezzel a róluk kialakult képpel, és idegenek előtt gyakran ezáltal definiálják magukat. Számukra ez megkönnyíti az ismerkedést azáltal, hogy beszédtemát generál. Ezen kívül az informális beszélgetésekből az is kiderül, hogy

büszkék az emlékmű által biztosított identitásukra. Szívesen beszélnek róla, ugyanis a térségben lakó egyének rendelkeznek valamilyen információról a Siculicidium emlékművel kapcsolatosan.

Végeredményben a Siculicidium emlékműhöz társuló identitásmegerősítő gesztusról elmondható, hogy erőteljes fizikai meghatározottsággal rendelkezik. Ez a helyi magyarság szempontjából különösen figyelemreméltó, mivel a Románia területén élő magyar kisebbséghez tartozik. Éppen ezért kiemelt helyet kap az etnikai hovatartozás kérdése az öndefiníálási gyakorlatban, és ilyen értelemben a magyar kultúra és történelem részét képező 1764-es Madéfalvi Siculicidiumnak kiemelt szerepe van a nemzeti és lokális identitásépítésben. Az emlékmű és a hozzá rendelt megemlékező ünnepség az összmagyarsághoz való tartozás megerősítésével egyidőben hoz létre, valamint erősít meg egy helyi tudatot.

Szelektív bibliográfia

Biró A. Zoltán – Bodó Julianna 1993

Szimbolikus térfoglalási eljárások. Antropológiai Műhely, 2: 57–85.

Biró A. Zoltán – Bodó Julianna 1998

A „hargitaiság”. Egy régió kultúraépítési gyakorlatáról. In: Bodó J. (szerk.) Fényes tegnapunk. Tanulmányok a szocializmus korszakáról. Pro-Print Könyvkiadó. Csíkszereda

Bodó Julianna 1992

Szemponatok az ünneplési gyakorlat vizsgálatához. In: Átmenetek, 1992. 1–2.

Bodó Julianna 2004

A formális és informális szféra ünneplési gyakorlata az 1980-as években. Scientia Humana, Budapest.

Bodó Julianna 2006

Társadalom – Kultúra – Kommunikáció. In: Kultúra – Térség – Szaktudás. Alutus, Csíkszereda.

Bodó Julianna 2007

A terep, ahol élünk. Antropológiai elemzések. Státus Kiadó, Csíkszereda.

Coman, Mihai 2003

Mass media, mit si ritual o perspectiva antropologica, Ed. Polirom, Iasi.

Eliade, Mircea 1987

A szent és a profán. Európa, Budapest.

Gennep, Arnold Van 2007

Átmeneti rítusok. L'Harmattan, Budapest.

A. Gergely András 1995

A térszerveződés szimbolikus üzenetei. I–II. Comitatus, 1996/1, 33–42; 1995/2, 13–21.

Hernádi Miklós 1980

Ünnep és közösség. In: Kultúra és közösség 2.

Hofer Tamás 1992

Harc a rendszerváltásért szimbolikus mezőben. 1989. március 15-e Budapesten. Politikatudományi szemle 1. 29–51.

Nora, Pierre 1999

Emlékezet és történelem között. AETAS. 3. 142–158.

Péter László 2003

Kollektív emlékezés, mint politikai rítus. Esettanulmány az Aradi vértanúkra való megemlékezés kapcsán. In Pro Minoritate 2003/3., 114–129., ISSN 1216/9927.

<http://peter.adatbank.transindex.ro/belso.php?k=18&p=2273>

Turner, Victor 2002

A rituális folyamat. Osiris, Budapest.